

EL PROJECTE ATLES MULTIMÈDIA DE LA PROSÒDIA DE L'ESPAI ROMÀNIC (AMPER) I LES III JORNADAS CIENTÍFICAS DEL PROYECTO AMPER (24-25 D'OCTUBRE DE 2006)

Ana María FERNÁNDEZ PLANAS
Universitat de Barcelona

1. PREÀMBUL: UNA MICA D'HISTÒRIA

1.1. LA IDEA INICIAL I ELS PRIMERS IMPULSOS

El projecte AMPER (Atlas Multimèdia de Prosòdia de l'Espai Romànic) es va plantejar com a idea incipient en un treball del Dr. Michel Contini presentat al *Nazioarteko Dialektologia Biltzarra Agiriak* celebrat a Bilbao el 1991 i publicat a les actes de la trobada el 1992. Però no va ser fins uns anys més tard, a primers del segle XXI, que va començar a prendre forma, a madurar la idea en diverses publicacions, a constituir els grups de treball en diferents dominis lingüístics i a obtenir les primeres mostres i els primers resultats (Romano, 2001; Contini i altres, 2002, 2003). La realització de dues tesis doctorals sota la direcció del Dr. Contini va ser clau per a l'avenç del projecte en els primers temps: va ser l'impuls que el projecte necessitava per a començar a caminar. Els seus autors van ser el Dr. Antonio Romano que va treballar sobre la prosòdia del salentí (Itàlia) el 1999; i el Dr. Jean-Pierre Lai que en la seva tesi, llegida el 2002, va treballar la parla de Nuoro, a Sardenya.

L'objectiu general del projecte consistia a realitzar un gran atlas multimèdia on representar gràficament i perceptivament la prosòdia de frases enunciatives i interrogatives de les principals variants dialectals de les llengües romàniques. Val la pena destacar que el projecte té una pretensió de divulgació innovadora i important, que consisteix a posar una selecció representativa de les diferents entonacions trobades en els espais geolingüístics considerats a disposició del públic general a través d'internet. Per als treballs de fonètica, especialment per als d'entonació, és molt interessant que es pugui accedir als sons, és a dir, a la prova empírica necessària per a avaluar les afirmacions contingudes en els treballs derivats de la seva anàlisi. A més a més, cal recordar que el projecte és especialment interessant també perquè se centra en una part de la fonètica i la fonologia sovint deixada una mica de banda: la prosòdia.

1.2. L'EXPANSIÓ DEL PROJECTE. ELS GRUPS I SUBGRUPS: COMPONENTS I INVESTIGADORS RESPONSABLES

Originalment, l'abast del projecte cobria el territori europeu de llengües romàniques. Més tard, però, fonamentalment a partir de la incorporació del domini lingüístic castellà, el projecte es començà a expandir a països parlants d'aquesta llengua d'Amèrica Llatina.

L'ampliació de grups de treball i de zones d'estudi va fer engrandir el projecte pensat inicialment, fins a esdevenir pròpiament un macroprojecte internacional, i va fer veure als integrants la necessitat de comptar amb un comitè internacional amb representants de tots els dominis lingüístics implicats i amb una estructura ordenada dels recursos humans i materials. Efectivament, aquest comitè va quedar constituït en el *2ème Seminaire AMPER* celebrat a Grenoble el juny de 2004.

Els coordinadors generals d'AMPER són el Dr. Contini i el Dr. Romano. La resta del comitè internacional la conformen el secretari científic, el Dr. Lai, una secretària administrativa, la Sra. Catherine Chevalier, i els coordinadors de cada domini lingüístic implicat:

- Domini lingüístic gal·loromanc: Dr. Michel Contini i Dr. Jean-Pierre Lai (Centre de Dialectologie. Université Stendhal Grenoble 3).
- Domini lingüístic italomanc: Dr. Antonio Romano (Université di Torino).
- Domini lingüístic castellà: Dr. Eugenio Martínez Celdrán (Laboratori de Fon tica, Universitat de Barcelona).
- Domini lingüístic català: Dra. Ana Ma. Fernández Planas (Laboratori de Fon tica, Universitat de Barcelona).
- Domini lingüístic gallec: Dra. Elisa Fernández Rei (Universidade de Santiago de Compostela).
- Domini lingüístic portugu s: Dra. Lurdes de Castro Moutinho (Universidade de Aveiro).
- Domini lingüístic roman s: Dr. Adrian Turculet (Universitatea Alexandro Ioan Cuza, de Iasi).
- Domini lingüístic asturià: Dra. Camen Mu niz Cachón (Universidad de Oviedo). Aquest domini lingüístic és independent des d'aquest Workshop Internacional *III Jornadas Científicas del Proyecto AMPER*. Fins aleshores aquest grup de treball depenia del domini lingüístic castellà,  s a dir, formava part del conjunt de grups coordinats des del Laboratori de Fon tica de la Universitat de Barcelona.

El domini lingüístic castellà és el que inclou més grups de treball. A més a més del grup de treball de la Universitat de Barcelona, AMPER-CAT (dedicat a l'estudi del català a Catalunya, les Illes Balears, València, Andorra i l'Alguer i també del castellà a les zones de Catalunya, les Illes i València i les possibles interferències entre les dues llengües), inclou diversos grups de treball distribuïts per la geografia espanyola i per l'Am rica hispanoparlant:

- Subgrup de les Illes Canàries, coordinat per la Dra. Josefa Dorta (Universidad de La Laguna, Tenerife).
- Subgrup d'Andalusia Oriental, encapçalat pel Dr. Antonio Pàmies (Universidad de Granada).
- Subgrup d'Andalusia Occidental, amb la Dra. Yolanda Congosto (Universidad de Sevilla) al davant.
- Subgrup de Madrid, encapçalat per la Dra. Ma. Dolores Ramírez (Universidad Aut noma de Madrid).

- Subgrup de Castella i Lleó, dirigit pel Dr. Francisco Zamora Salamanca (Universidad de Valladolid).
- Subgrup d'Aragó, coordinat per la Dra. Rosa Castanyer (Universidad de Zaragoza).
- Subgrup d'Euskadi, encapçalat per la Dra. Ana Elejabeitia (Universidad de Deusto).
- Subgrup de treball a Xile coordinat pel professor Domingo Román Montes de Oca (Pontificia Universidad Católica de Chile).
- Subgrup de Cuba, encapçalat per la Dra. Raquel García Riverón (Universidad de La Habana).
- Subgrup de Veneçuela, coordinat per la Dra. Elsa Mora (Universidad de Los Andes, Mèrida).
- Subgrup de l'Argentina, coordinat pel Dr. Guillermo Toledo (CONICET i Universitat Laval, Canadà) i subcoordinat pel Dr. Jorge Gurlekian (CONICET). Aquest grup en el moment de la celebració del Workshop encara no s'havia format.

Els grups de treball d'AMPER-a-ESPANYA-I-IBEROAMÈRICA mantenen un contacte constant fomentat des del Laboratori de Fonètica de la Universitat de Barcelona i unes trobades regulars que fan que d'alguna manera s'avanci en paral·lel.

Qüestions relatives a la metodologia del projecte es poden trobar a les següents referències: Contini (2005), Contini i altres (2003), Fernández Planas (2005), Fernández Planas i Martínez Celadrán (2007), Romano (2001) i Romano, Lai i Rouillet (2005). Una mostra dels resultats obtinguts en l'àmbit dels dominis lingüístics presents a l'Estat espanyol es poden trobar al volum XIV (2005), monogràfic d'AMPER, d'*Estudios de Fonética Experimental*.

2. EL WORKSHOP INTERNACIONAL III JORNADAS CIENTÍFICAS DEL PROYECTO AMPER CELEBRAT A L'ILLA DE TENERIFE L'OCTUBRE DE 2006

2.1. L'ORGANITZACIÓ

L'organització del Workshop va estar presidida per la Dra. Josefa Dorta Luis, professora titular de la Universitat de La Laguna, directora del Laboratori de Fonètica de la Facultat de Filologia de l'esmentada universitat i coordinadora d'AMPER-CAN, subgrup del domini lingüístic espanyol. La secretària en va ser la Sra. Beatriz Hernández Díaz, que des de fa uns anys col·labora amb la Dra. Dorta en les seves investigacions al Laboratori de la Universitat de La Laguna i actualment és una de les seves doctorandes. Una de les darreres persones incorporades al centre esmentat, la Sra. Chaxiraxi Díaz, va exercir d'ajudant de secretaria.

El seu esforç i la seva dedicació van aconseguir formar una assessoria científica integrada pel Dr. Michel Contini, professor emèrit del Centre de Dialectologie de la Universitat Stendhal Grenoble-3 (França), i el Dr. Antonio Romano, professor de la Universitat di Torino (Itàlia) i director del Laboratori de Fonètica de la mateixa universitat, coordinadors internacionals del projecte internacional AMPER; pel Dr. Jean-Pierre Lai del Centre de Dialectologie de la Universitat Stendhal Grenoble-3 (França), secretari general del projecte internacional AMPER; pel Dr. Eugenio Martínez Celadrán, catedràtic de lingüística general a la Universitat de Barcelona, director del Laboratori de Fonètica de la mateixa universitat i coordinador del domini lingüístic

espanyol a Espanya i als països hispanoparlants d'Amèrica en el projecte AMPER; i, finalment, per la Dra. Ana M. Fernández Planas, responsable del Laboratori de Fonètica de la Universitat de Barcelona i coordinadora del domini lingüístic català en el projecte AMPER.

La mateixa dedicació de les organitzadores va aconseguir obtenir finançament de diverses entitats públiques: de la Viceconsejería de Cultura y Deportes del Gobierno de Canarias, del Ministerio de Educación y Ciencia (a través d'una Acció Complementària, referència HUM2006-26495-E); del Vicerrectorado de Investigación y Desarrollo Tecnológico de la Universidad de La Laguna, i de la Concejalía de Cultura del Excelentísimo Ayuntamiento de La Laguna. La bona gestió dels recursos aconseguits va afavorir una organització pensada i curada fins al darrer detall, des de l'arribada dels participants a l'illa fins a la seva tornada cap als diversos llocs d'origen. La Dra. Dorta i el seu equip organitzatiu van desplegar, una vegada més, els dots d'eficàcia i meticulositat que els caracteritzen.

2.2. ELS PARTICIPANTS

Aquesta trobada de membres AMPER va comptar amb participants d'arreu. Els grups que van presentar treballs, i els seus autors, van ser els següents:

- AMPER-PORTUGAL (domini lingüístic portuguès): Lurdes Mountinho, António Teixeira, Margarida Vaz i Rosa Lídia Coimbra.
- AMPER-ROMANIA (domini lingüístic romanès): Adrián Turculet, Veronica Olariu i Florin Teodor Olariu.
- AMPER-FRANÇA (domini lingüístic gal·loromanc): Albert Rilliard i Jean-Pierre Lai.
- AMPER-ITÀLIA (domini lingüístic italomanc): Roberto d'Agostin i Antonio Romano.
- AMPER-GAL (domini lingüístic gallec): Elisa Fernández Rei, Ana Escourido Pernas i Sonia Gómez Castro.
- AMPER-CAT (domini lingüístic català i també domini lingüístic castellà a Catalunya, València i les Balears): Eugenio Martínez Celdrán, Ana M. Fernández Planas, Lourdes Romera Barrios, Josefina Carrera Sabaté, Valeria Salcioli Guidi, Dorota Szmidt, Sabela Labraña Barrero, Lourdes Aguilar Cuevas i Domingo Román Montes de Oca.

El domini lingüístic espanyol estava representat per diversos grups de treball:

- AMPER-CyL (AMPER Castilla y León): Francisco José Zamora Salamanca, Micaela Carrera de la Red i María del Mar Meléndez Matías.
- AMPER-MAD (AMPER-Madrid): Ma. Dolores Ramírez Verdugo, Luisa Astruc i Ma. Berta Morán.
- AMPER-ARAG (AMPER-Aragón): Rosa Castañer Martín, Ma. Pilar González Oliveira i Javier Simón Casas.
- AMPER-ASTUR (AMPER-Asturias): Ma. Jesús López Bobo, Carmen Muñiz Cachón, Liliana Gómez Díaz, Norberto Corral Blanco i David Brezmes.
- AMPER-EUSK (AMPER-Euskal): Ana Elejabeitia, Alexander Iribar, Rosa Miren Pagola i Begoña Feijoo.
- AMPER-AND-OC (AMPER-ANDALUCÍA OCCIDENTAL), coordinat per Yolanda Congosto Martín.
- AMPER-CAN (AMPER-CANARIAS): Josefa Dorta Luis, Beatriz Hernández, Chaxiraxi Díaz, Francisco Vizcaíno i Mercedes Cabrera.

- AMPER-AND-OR (AMPER-ANDALUCÍA ORIENTAL): Antonio Pàmies Bertrán, Mari Cruz Amorós Céspedes i Paul O'Neil.
- AMPER-VEN (AMPER-VENEZUELA): Elsa Mora, Jorge Méndez i Nelson Rojas.
- AMPER-CUBA, amb un treball signat per Raquel García Riverón, Francisco Javier Fernández Pérez-Terán i Josefa Dorta.

L'únic grup dels constituïts en el moment de la celebració del Workshop que no va poder assistir ni enviar la seva comunicació va ser el de Chile format pels investigadors Domingo Román Montes de Oca, Valeria Cofré i Claudia Rosas. També va faltar, òbviament, el grup d'AMPER-ARG (AMPER-ARGENTINA) que s'està formant actualment.

2.3. L'ESTRUCTURA DE LA TROBADA CIENTÍFICA

El dimarts 24 d'octubre es va encetar l'acte amb una apertura oficial amb la participació del Dr. Félix Ríos, degà de la Facultat de Filologia de la Universitat de La Laguna, en representació de l'Excel·lentíssima Sra. *Vicerrectora de Investigación y Desarrollo Tecnológico* de l'esmentada universitat; del Dr. Contini, per part del Comitè Internacional d'AMPER; del Dr. Martínez Celdrán, com a coordinador del domini espanyol a Espanya i Iberoamèrica; i de la Dra. Dorta, com a representant d'AMPER-CAN i Presidenta del Workshop.

A continuació la jornada de matí es va dividir en tres blocs consecutius de treball separats per petites pauses. En el primer van exposar els seus treballs els grups d'AMPER-PORTUGAL («Relação entre variação prosódica e variáveis sociolinguísticas no corpus AMPER-POR») i d'AMPER-GAL («Acento e entoación nas frases con extensión en dúas variedades do galego (O Incio e Camelle)»). En el segon van ser els grups d'AMPER-CyL («Aproximación a la prosodia del habla urbana de Salamanca») i d'AMPER-MAD («Rasgos prosódicos del habla de Madrid: AMPER-Madrid»). Al tercer bloc es van poder sentir els representants dels grups d'AMPER-ROMANIA («Aspectos de la entonación de la región del nordeste de la República de Moldavia»), d'AMPER-FRANÇA («Étude de l'intonation du parler Occitan de la Viadène») i d'AMPER-ITÀLIA («Análisi dell'intonazione delle varietà friulana e italiana parlate a Codroipo (Udine)»). Després de cadascun dels blocs hi va haver un temps per a la discussió col·lectiva.

Després del dinar, la jornada de tarda va tenir quatre comunicacions: AMPER-ARAG («Prosodia de enunciados con expansión en el objeto»); AMPER-ASTUR («Análisis y representación de la entonación. Replanteamiento metodológico en el marco del proyecto AMPER»); AMPER-CAT («Estudi de la prosòdia de Girona en la modalitat interrogativa encapçalada per "que" en el marc AMPERCAT») i AMPER-EUSK («Rasgos prosódicos del castellano de Araba»). La comunicació presentada pel grup asturià, a diferència de totes les altres, que exposaven resultats, va estar centrada en aspectes metodològics, concretament en la presentació d'unes millores importants en el programa d'anàlisi i síntesi que cal emprar en el marc d'aquest projecte. Una discussió final va tancar la jornada científica del primer dia de la trobada, que acabà de nit amb un sopar de gala a l'exclusiu Casino de La Laguna.

El matí del dia 25 les comunicacions vistes també van estar dividides en dos blocs separats per una pausa. El primer comprenia les sessions dels següents grups: AMPER-AND-OC («¿Dónde radica la diferencia desde el punto de vista entonativo entre la modalidad oracional pregunta/afirmación en las hablas extremeñas?»); AMPER-CAN («Picos tonales, acentos y límites sintagmáticos en el pretonema»); AMPER-AND-OR («Esquemas entonativos en el habla de Almería»); AMPER-VEN («AMPER-VENEZUELA: informe de avance») i AMPER-

CUBA («La interrogativa absoluta en el español de Canarias y Cuba: estudio acústico y perceptivo»). El segon bloc incloïa dues sessions: AMPER-AND-OC («Dialectología de la entonación: interrogativas absolutas en el español de España (Sevilla, Badajoz) y en el español de América (Bolivia). Estudio contrastivo») i AMPER-CAN («La entonación de enunciados declarativos e interrogativos absolutos de Lanzarote»). Una discussió científica interessant i participativa va cloure cadascun dels blocs, igual que el dia anterior. El matí s'acabà amb la clausura oficial del Workshop que va comptar amb l'assistència d'autoritats acadèmiques, encapçalades pel degà de la Facultat de Filologia de la Universitat de La Laguna, el Dr. Félix Ríos.

Després d'un abundant dinar ple d'especialitats canàries la tarda del dia 25 es va dedicar a dues reunions a porta tancada, a diferència de les sessions del dia 24 i del matí del mateix dia 25, restringida la primera als membres d'AMPER-a-ESPANYA-i-IBEROAMÈRICA; i la segona, als membres d'AMPER-INTERNACIONAL-GLOBAL. En aquestes reunions els membres vam arribar a acords interessants sobre com seguir avançant en el projecte i, entre d'altres qüestions metodològiques es va acordar que l'asturià constituïria un domini independent de l'espanyol. Per unanimitat es va decidir que el logo que s'havia dissenyat per al Workshop Internacional s'adoptés com a logo internacional del projecte AMPER i es va aprovar la constitució d'un comitè tècnic per avaluar les millores del programa d'anàlisi emprat. Finalment, una recepció oficial a l'Ajuntament de La Laguna va cloure els dos dies dedicats a la trobada internacional.

3. COLOFÓ: VALORACIÓ DEL WORKSHOP INTERNACIONAL III JORNADAS CIENTÍFICAS DEL PROYECTO AMPER

Les trobades científiques anuals d'AMPER a Espanya i Iberoamèrica (també les trobades més espaciades en el temps de tots els grups AMPER a Espanya, la resta de països implicats d'Europa i els participants americans) es caracteritzen, al meu parer, per dos trets essencials: la cordialitat entre els participants i la meticulositat i profunditat dels treballs presentats.

Actualment, se sap que els projectes d'investigació més valorats i preuats són els treballs col·lectius que apleguen nombrosos investigadors. Això és així perquè la posada en comú de tècniques d'anàlisi, metodologies, dubtes, dades i resultats enriqueix tant el projecte en ell mateix com els propis investigadors. En el cas d'aquest tipus de trobades en el marc AMPER podem assegurar que és ben cert. El bon ambient que es respira entre els participants i la immersió en un mateix tema i una mateixa metodologia de treball afavoreixen extraordinàriament un tractament aprofundit de cada comunicació tant pel que fa a l'exposició per part dels seus autors com pel que fa als comentaris dels oients. A més a més, el fet de ser trobades no massificades, a diferència d'altres trobades científiques, tot i que darrerament la presentació de les comunicacions és oberta al públic en general, fa que el nombre d'activitats no sigui excessiu, tot i ser ben dens i compacte, i possibilita que tots els participants assisteixin a totes les presentacions i no els calgui triar i haver de renunciar a treballs de ben segur interessants.

El Workshop Internacional *III Jornadas Científicas del Proyecto AMPER* va compartir els trets generals de les trobades en el marc AMPER acabats d'esmentar, però a més a més va destacar per unes particularitats pròpies que cal fer paleses: i) va ser la trobada que més investigadors de diferents punts geogràfics va aplegar (alguns per primera vegada), tot i que no hi va poder haver representants d'alguns països americans participants; ii) l'organització va aconseguir publicar les comunicacions presentades en la col·lecció *Universidad* de l'editorial *La Pàgina* sota el títol *La prosodia en el ámbito lingüístico románico*; iii) va brillar amb llum prò-

pia la gestió de la Dra. Dorta, presidenta de l'organització, assistida eficaçment per la seva col·laboradora, la Sra. Beatriz Hernández, i també per la Sra. Chaxiraxi Díaz. Van saber aconseguir finançament de diverses entitats oficials i donar a la trobada un aire d'autèntic congrés tant pel que fa al material entregat als participants com pel que fa al desenvolupament dels actes científics i a les activitats socials un cop acabades les jornades de treball; i iv) les jornades van estar emmarcades per la preciosa localitat tinerfena de La Laguna, considerada Patrimoni de la Humanitat, i vigilades de lluny pel Teide. Sens dubte, un marc incomparable per a unes jornades molt profitoses científicament i personalment.

4. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- CONTINI, Michel (1992): «Vers une géoprosodie romane». *Actas del Nazioarteko Dialektologia Biltzarra Agiriak* (Bilbao, 1991). Bilbao: Publicaciones de la Real Academia de la Lengua Vasca, p. 8-109.
- CONTINI, Michel (2005): «2ème Seminaire international du projet AMPER». *Projet AMPER*. Grenoble: Centre de Dialectologie, Université Stendhal Grenoble 3, p. I-XI (Géolinguistique-Hors Série, núm. 3).
- CONTINI, Michel / LAI, Jean-Pierre / ROMANO, Antonio / ROULLET, Stéfania (2003): «Vers un Atlas prosodique des variétés romanes». *Sempre los camps auràn segadas resurgantas, Mélanges offerts a Xavier Ravier*. Toulouse: CNRS; Université de Toulouse Le Mirail, p. 73-84.
- FERNÁNDEZ PLANAS, Ana Ma. (2005): «Aspectos generales acerca del proyecto internacional "AMPER" en España». *Estudios de Fonética Experimental*, XIV, p. 13-27.
- FERNÁNDEZ PLANAS, Ana Ma. / MARTÍNEZ CELDRÁN, E. (2007): «Aspectes metodològics en el projecte AMPER». CARRERA, J. / PONS, C. (ed.): *Aplicacions de la fonètica. Catorzè Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona*. Barcelona: PPU, p. 187-198.
- LAI, Jean-Pierre (2002): *L'intonation du parler sard de Nuoro*. Tesi doctoral en Ciències del Llenguatge. Université Stendhal Grenoble 3. 2 volums.
- ROMANO, Antonio (1999): *Analyse des structures prosodiques des dialectes et de l'italien régional parlés dans le Salento (Italie): approche linguistique et instrumentale*. Tesi doctoral en Ciències del Llenguatge. Université Stendhal Grenoble 3. 2 volums.
- ROMANO, Antonio (2001): «Un projet d'Atlas multimédia de l'espace roman (AMPER)». *Actas del XXIII Congreso Internacional de Lingüística i Filología Románica*. Salamanca: Universidad de Salamanca.
- ROMANO, Antonio / LAI, Jean-Pierre / ROULLET, Stéfania (2005): «La méthodologie AMPER». *Projet AMPER*. Grenoble: Centre de Dialectologie, Université Stendhal Grenoble 3, p. 1-5 (Géolinguistique-Hors Série, núm. 3).